

УДК 811. 111' 367: 808. 51

Лариса Павленко

НОБЕЛІВСЬКА ЛЕКЦІЯ ЯК ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ СВІТОГЛЯДУ ЛАУРЕАТА

Статтю присвячено дослідженню змістової складової такого специфічного мовленнєвого жанру як Нобелівська лекція. Увагу зосереджено на проблемно-тематичних характеристиках англomовних лекцій, які були прочитані лауреатами в галузі літератури. Проаналізовано чинники, що впливають на зміст лекції. Встановлено взаємозв'язок між темою доповіді та офіційним обґрунтуванням нагороди членами Шведської академії.

Ключові слова: публічне мовлення, Нобелівська лекція, змістова складова, проблемно-тематичні особливості, світогляд лауреата.

Останнім часом спостерігається інтерес до дослідження різних аспектів публічного мовлення з погляду прагматики, психолінгвістики, соціолінгвістики та критичного аналізу дискурсу [Beketova; Chudinov; Kriuchkova; Fedoriv; Riabokon]. Значна частина наукових робіт зосереджена на вивченні політичного дискурсу [Kondratenko; Romaniuk and Zaiats; Strii; Zaval'ska; Zablotsky]. Лекція як жанр публічного виступу з чітко структурованою подачею перевіреної наукової інформації перебуває у фокусі лінгвістичних розвідок у діахронічному та синхронічному аспектах [Malavska; Lindberg; Fortunо; Yaakob]. Проте такий своєрідний вид лекції як Нобелівська не часто потрапляє до кола інтересів

фахівців і потребує поглибленого вивчення лексико-граматичних, лінгвориторичних і композиційних особливостей [Hushchin and Musikhina; Sofronova; Yang and Zhang].

Актуальним сьогодні є вивчення потенціалу цих лекцій впливати на громадську думку, переконувати і спонукати аудиторію до переосмислення ціннісних орієнтирів. Окрім детального аналізу мовних засобів і композиційних особливостей Нобелівських лекцій, важливим також є звернення до їх змістової складової. **Метою** статті є дослідити яким чином Нобелівська лекція розкриває особистість лауреата та встановити чи впливає офіційне обґрунтування нагороди на вибір теми лекції.

Присудження Нобелівської премії передбачає виголошення короткої промови-подяки на святковому бенкеті (The Banquet Speech) та прочитання лекції (The Nobel Lecture). **Об'єктом** нашої роботи стали англomовні Нобелівські лекції прочитані лауреатами в галузі літератури, які вони спеціально готують для церемонії нагородження. **Предметом** аналізу є проблемно-тематичні особливості Нобелівських лекцій з літератури. У ході дослідження застосовано метод лінгвістичного опису та спостереження, описовий метод та контекстуально-інтерпретаційний метод.

За роки існування Нобелівської премії, 113 письменників стали лауреатами в цій сфері. Для нашого дослідження, ми обрали тексти Нобелівських лекцій керуючись наступним критерієм: мова, яку використовували лауреати у своїх працях, а саме англійська. Слід зазначити, що ми не аналізували лекції, які були виголошені англійською мовою, але премійовані твори були написані іншими мовами. Послугуючись даними офіційного сайту Нобелівського комітету, було зроблено вибірку з текстів 29 авторів. Серед них 13 осіб не виступали із лекцією, або виголошували лише промову-подяку (Редьярд Кіплінг, Рабіндранат Тагор, Бернард Шоу, Джон Голсуорсі, Юджин О'Ніл, Вільям Фолкнер, Томас Еліот, Вінстон Черчилль, Ернест Хемінгуей, Джон Стейнбек, Семюел Беккет, Патрік Вайт, Еліс Манро). Таким чином, наша вибірка складається з 16 лекцій (Вільям Єйтс, Сінклер Льюїс, Перл Бак, Бертран Расселл, Сол Беллоу, Вільям Голдінг, Воле Шоїнка, Надін Гордімер, Дерек Волкотт, Тоні Моррісон, Шеймас Гіні, Відьядхар Найпол, Джон Кутзее, Гарольд Пінтер, Доріс Лессінг, Боб Ділан).

Обсяги статті не дозволяють нам детально зупинитися на кожному з опрацьованих текстів. Нижче подано аналіз трьох Нобелівських лекцій, що ні в якому разі не применшує важливість інших авторів. Адже саме завдяки різноманіттю тем та багатому лінгвістичному матеріалу, ми змогли досягти поставленої мети. Використаний у роботі ілюстративний матеріал знаходиться на офіційному сайті Нобелівського комітету [https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/]

Сінклер Льюїс отримав премію у 1930 році «За потужне і виразне мистецтво опису і за рідкісне вміння з дотепністю і гумором створювати нові типи персонажів». Його лекція «Американський страх літератури», у якій критикуються літературні стандарти та обмеженість популярної в Америці літератури, викликала широке обговорення у США.

... I must turn again and assert that in our contemporary American literature, indeed in all American arts save architecture and the film, we - yes, we who have such pregnant and vigorous standards in commerce and science - have no standards, no healing communication, no heroes to be followed nor villains to be condemned, no certain ways to be pursued, and no dangerous paths to be avoided.

Будучи майстром опису, він яскраво створює уявну ситуацію нагородження відомих письменників-співвітчизників і дещо саркастично коментує можливу негативну реакцію американського суспільства через усе той же страх справжньої літератури:

Yet had you given the Prize to Mr. Dreiser, you would have heard groans from America ... you would have heard that his style is cumbersome, that his choice of words is insensitive, that his books are interminable. And had you given Mr. James Branch Cabell the Prize, you would have been told that he is too fantastically malicious. ... that Mr. Sherwood Anderson viciously errs in considering sex as important a force in life as fishing; that Mr. Upton Sinclair, being a Socialist, sins against the perfectness of American capitalistic mass production; that Mr. Joseph Hergesheimer is un-American in regarding graciousness of manner and beauty of surface as of some importance in the endurance of daily life; and that Mr. Ernest Hemingway is not only too young but, far worse, uses language which should be unknown to gentlemen...

У своїй лекції, Льюїс дійсно створює новий сатиричний персонаж – ідеального американського письменника. І саме цей опис-дефініція розкриває його тривогу та занепокоєність станом речей:

... in America most of us - not readers alone but even writers - are still afraid of any literature which is not a glorification of everything American, a glorification of our faults as well as our virtues. To be not only a best seller in America but to be really beloved, a novelist must assert that all American men are tall, handsome, rich, honest, and powerful at golf; that all country towns are filled with neighbors who do nothing from day to day save go about being kind to one another; that although American girls may be wild, they change always into perfect wives and mothers; and that, geographically, America is composed solely of New York, which is inhabited entirely by millionaires; of the West, which keeps unchanged all the boisterous heroism of 1870; and of the South, where everyone lives on a plantation perpetually glossy with moonlight and scented with magnolias.

Наведені уривки розкривають письменника як соціального критика самовдоволеного американського суспільства 30-х років минулого століття.

Американський письменник Сол Беллоу отримав престижну нагороду у 1976 році «За людське розуміння і тонкий аналіз сучасної культури, які органічно поєднані у його творах». Нобелівська лекція цього лауреата – це глибокий роздум про роль героя, персонажа у літературних творах та його вплив на читача:

I myself am tired of obsolete notions and of mummies of all kinds but I never tire of reading the master novelists. And what is one to do about the characters in their books? Is it necessary to discontinue the investigation of character? Can anything so vivid in them now be utterly dead? Can it be that human beings are at a dead end? Is individuality really so dependent on historical and cultural conditions? Can we accept the account of those conditions we are so "authoritatively" given? I suggest that it is not in the intrinsic interest of human beings but in these ideas and accounts that the problem lies. The staleness, the inadequacy of these repels us. To find the source of trouble we must look into our own heads.

Будучи широко обізнаним у сфері філософії та культури і посиляючись на ряд видатних мислителів (наприклад, Гегель, Пруст, Толстой, Уінд), Беллоу вбачає особливу роль мистецтва в людському досвіді:

Only art penetrates what pride, passion, intelligence and habit erect on all sides - the seeming realities of this world. There is another reality, the genuine one, which we lose sight of. This other reality is always sending us hints, which, without art, we can't receive.

Він також занепокоєний світоглядом та світосприйняттям його сучасників і наголошує на важливості власних вчинків та суджень кожної особистості:

What is at the center now? At the moment, neither art nor science but mankind determining, in confusion and obscurity, whether it will endure or go under. The whole species - everybody - has gotten into the act. At such a time it is essential to lighten ourselves, to dump encumbrances, including the encumbrances of education and all organized platitudes, to make judgments of our own, to perform acts of our own. ... However, it is not as though the people who engaged in this struggle had only a rudimentary humanity, without culture, and knew nothing of art. Our very vices, our mutilations, show how rich we are in thought and culture. How much we know. How much we even feel. The struggle that convulses us makes us want to simplify, to reconsider, to eliminate the tragic weakness which prevented writers - and readers - from being at once simple and true.

У своїй Нобелівській лекції Беллоу майстерно поєднує аналіз культури з філософськими роздумами про характер сучасної цивілізації та долю людства.

У 2005 британський драматург Гарольд Пінтер був відзначений членами Шведської академії за те, що «у своїх п'єсах розкриває прірву, що лежить під

повсякденною сурою, і вривається в катівні гноблення». На нашу думку, Нобелівська промова цього британського драматурга і поета «Мистецтво, правда та політика» - це його безкомпромісне бачення влади та війни:

The crimes of the United States have been systematic, constant, vicious, remorseless, but very few people have actually talked about them. You have to hand it to America. It has exercised a quite clinical manipulation of power worldwide while masquerading as a force for universal good. It's a brilliant, even witty, highly successful act of hypnosis.

Це його болюче сприйняття смерті та насильства:

We have brought torture, cluster bombs, depleted uranium, innumerable acts of random murder, misery, degradation and death to the Iraqi people and call it 'bringing freedom and democracy to the Middle East'.

Це його неприйняття повсякденної байдужості пересічного громадянина:

The words 'the American people' provide a truly voluptuous cushion of reassurance. You don't need to think. Just lie back on the cushion. The cushion may be suffocating your intelligence and your critical faculties but it's very comfortable. This does not apply of course to the 40 million people living below the poverty line and the 2 million men and women imprisoned in the vast gulag of prisons, which extends across the US.

Це його звернення до людських моральних цінностей:

What has happened to our moral sensibility? Did we ever have any? What do these words mean? Do they refer to a term very rarely employed these days - conscience? A conscience to do not only with our own acts but to do with our shared responsibility in the acts of others? Is all this dead?

Це його непохитна віра у силу добра та правди:

Many thousands, if not millions, of people in the United States itself are demonstrably sickened, shamed and angered by their government's actions, but as things stand they are not a coherent political force - yet. But the anxiety, uncertainty and fear which we can see growing daily in the United States is unlikely to diminish.

Це потужний заклик до пошуку правди, до громадянської рішучості та гідності:

I believe that despite the enormous odds which exist, unflinching, unswerving, fierce intellectual determination, as citizens, to define the real truth of our lives and our societies is a crucial obligation which devolves upon us all. It is in fact mandatory. If such a determination is not embodied in our political vision we have no hope of restoring what is so nearly lost to us - the dignity of man.

Нобелівська лекція Гарольда Пінтера викликала багато коментарів та дебатів, у деяких з яких його звинувачували у антиамериканізмі. Наведені вище уривки яскраво демонструють чітку громадянську позицію, щире і глибоке

турботу про жертв будь-якого насилля і віру в моральну перевагу звичайної людини.

Результати нашого дослідження свідчать про те, що існує тісний взаємозв'язок між змістовою складовою Нобелівської лекції та світоглядом лауреата і її можна розглядати як стисле, але надзвичайно потужне вираження його людських та професійних якостей. Проаналізовані тексти свідчать про те, що офіційне обґрунтування нагороди значною мірою впливає на вибір теми лекції. Нобелівська лекція надає можливість не тільки відчутти літературний стиль автора, але й наблизитися до розуміння його соціальних, моральних, політичних, релігійних та естетичних цінностей.

Перспективою подальших розвідок може бути порівняння академічної лекції та Нобелівської лекції з точки зору композиційної структури та арсеналу мовленнєвих засобів.

References

Beketova, Olena. "Publiche movlennia yak osoblyvyi vyd argumentatyvnoho tekstu (Public Speech as a Special Type of an Argumentative Text)." *Problemy semantyky slova, rechennia ta tekstu (Problems of semantics of words, sentences and text)* 16 (2009): 32–40.

Chudinov, Anatolii. *Politieskaia lingvistika (Political Linguistics)*. Moskva: Flinta, Nauka, 2006.

Fedoriv, Yaroslava. *Lingvistychni modeli dyskursu publichnykh vystupiv: narysy iz suchasnykh kulturno-movlenniemykh praktyk (The Linguistic Models of Public Speaking Discourse: Essays on Contemporary Cultural and Linguistic Practices)*. Kyiv: VPTS NaUKMA, 2010.

Fortuno, Begona. *Discourse Markers within the University Lecture Genre: A Contrastive Study between Spanish and North-American Lectures*. Diss. Universitat Jaume I, 2006. <http://www.tdx.cat/bitstream/handle/10803/10442/tesis.pdf> Web. 20 May. 2017.

Hushchin, Yurii and Musikhina. "Nobelevskaia lektiia A. I. Solzhenitsyna (istoriia sozdaniia, problemno-tematicheskie i zhanrovo-stilisticheskie osobennosti) (Nobel Lecture by A. Solzhenitsyn (History of Creation, Problem-Thematic and Genre-Stylistic Features))" http://nobel-centre.com/wp-content/uploads/2015/01/gushin_nobel_lectures_soljenicin.pdf Web.

Kondratenko, Nataliya. *Ukrainskyi politychnyi dyskurs: tekstualizatsiia realnosti*. Odesa: Chornomoriia, 2007.

Kriuchkova, Polina. "Avtorytarnyi dyskurs (Authoritarian discourse)." Diss. Kyiv National Linguistic U, 2003. Abstract.

Lindberg, Bo. *The Academic Lecture. A Genre in Between*. Vol. 1. Gothenburg: University of Gothenburg, 2011. <http://ojs.ub.gu.se/ojs/index.php/LIRJ/article/view/1014/885> Web. 25 June. 2017.

Malavska, Valerija. *Genre of an Academic Lecture*. Warsaw: De Gruyter Open, 2016. https://www.researchgate.net/publication/310815820_Genre_of_an_Academic_Lecture. Web. 25 June. 2017.

Riabokon, Hanna. “Dyskursyvni osoblyvosti internet-publikatsii debativ brytanskogo parlamentu (*The Discursive Features of the Internet Publications of the Debates in the British Parliament*).” Diss. Lviv National U, 2005. Abstract.

Romaniuk, A and A. Zaiats. “Analiz doslidzhen politychnogo diskursu (The Analysis of Political Discourse Research).” *Visnyk Natsionalnogo Universitetu “Lvivska politekhnika” (The Bulletin of Lviv Polytechnic National University)* (2012): 200–209. <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/19841/1/21-Romanyuk-200-209.pdf>. Web. 15 May. 2017.

Sofronova, Yulia. “Nobelevskaia leksiia Iosifa Brodskogo: sotsiologicheskie smysly (The Nobel Lecture by Joseph Brodsky: Sociological Meanings)” *Vestnik NGTU im. R. E. Alekseeva (The Bulletin of NGTU named after Alekseev)* (2014): 57–65.

Strii, Liudmyla. “Pryvitannia yak movlennievnyi zhanr politychnogo rytualnogo diskursu (Greetings as a Speech Genre of Ritual Political Discourse).” *Naukovi zapysky KDPU (Scientific essays of KDPU)* 145 (2016): 232–236.

Yaakob, Salman. A Genre Analysis and Corpus Based Study of University Lecture Introductions. Diss. The University of Birmingham, 2013. <http://etheses.bham.ac.uk/5241/1/Yaakob14PhD.pdf> Web. 8 Apr. 2017.

Yang, Shi-sheng and Yu-xian Zhang. “The Thoughts on the Nobel Lecture of Toni Morrison.” *Asian Culture and History* 2/2 (2010): 239–242.

Zablotskyi, Yurii. “Analiz peredvyborchkykh promov kandydativ u prezydenty SSHA u 2012 rotsi (M. Romni ta B. Obama) (The Analysis of the US Presidential Candidate Speeches in 2012 (M. Romney and B. Obama))”. *Odeskyi linhvistychnyi visnyk (Odesa Linguistics Bulletin)* 5/1 (2015): 57–62.

Zavalska, Liubov. “Kooperatyvni komunikatyvni stratehii v ukrainskomy politychnomy dyskursi (na materialy politychnykh tok-shou) (Cooperative Communicative Strategies in the Ukrainian Political Discourse (based on Political Talk-Shows))” *Naukovi zapysky KDPU (Scientific essays of KDPU)* 145 (2016): 303–307.

Abstract

Larysa Pavlenko

THE NOBEL LECTURE AS REFLECTION OF LAUREATE’S WORLDVIEW

Background. In recent years, there has been an increasing number of scholar papers on the various aspects of public speaking from the perspective of pragmatics, psycholinguistics, sociolinguistics, and critical analysis of discourse. Numerous studies have been published on distinguishing characteristics of political discourse. The lecture as a specific genre of public speaking is also in the focus of linguistic study in diachronic and synchronic aspects. However, several attempts have been made to explore such a kind of lecture as the Nobel lecture, and they presuppose an in-depth study of its lexical-grammatical, linguistic, and compositional features. It is important to analyze the potential of these lectures to influence public opinion, to persuade and encourage the audience to rethink their values and beliefs. In addition to a detailed analysis of linguistic means and compositional features of Nobel lectures, their content components should be thoroughly examined.

Purpose. The aim of our article is to investigate how the Nobel lecture reveals the personality of the laureate and to establish whether the official justification of the award determines the topic of the lecture.

Methods. A method of linguistic description and observation, a descriptive method, and a contextual-interpretation method are used in the research.

Results. The outcomes of our study indicate that there is a close relationship between the content constituent of the Nobel lecture and the outlook of the laureate, and the lecture itself can be regarded as a brief but extremely powerful expression of his/her human and professional qualities. The analyzed texts indicate that the choice of the topic for the lecture is significantly influenced by the official justification of the award. The Nobel lecture gives an opportunity not only to perceive the literary style of the author but also to better understand his/her social, moral, political, religious, and aesthetic values.

Discussion. Further research can be focused on the comparison of the academic lecture and the Nobel lecture in terms of the compositional structure and employed linguistic means.

Keywords: public speaking, the Nobel lecture, the content component, problem and thematic features, laureate's worldview.